

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 13. oktobra 1875.

O b s e g: Kako iz bjarjev ali luž dobre vodnjake narediti. — O zboljšanju planinskega gospodarstva. (Dalje.) — Novi Kranjski panj po Dzierzonovi osnovi. (Dalje.) — Delitev premij za konje. — Slovensko slovstvo. — Opomnja v čas. — Nauk — za ministra nauka. — Vrh Krima. (Kon.) — Mnogovrstne novice. — Policijski komisar. (Dal.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kako iz bjarjev ali luž dobre vodnjake narediti.

Po navodu inženirja Šivica.

Vode potrebuje človek in živina. Ker pa je živina glavni steber kmetijstva, in je njena moč in zdravje odvisno od tega, da ne trpi pomanjkanja vode, in kolikor mogoče dobre vode, zato so kmetijske družbe, brž ko je vlada začela podpore dajati za povzdigo različnih razdelkov kmetijstva, prosile, naj bi se tudi z denarno pripomočjo ljudem olajševala naprava vodnjakov. In vlada je vslišala to prošnjo kmetijskih družeb in jim že nekatera leta daje državne podpore v ta namen.

Kako pa naj se napravi vodnjak, bodi si da se za to obrne obstoječa luža, kapnica, bjar ali napeljana studenčnica, ali da se to ali uno še le iz nova napravi, da zadostuje svojemu cilju in koncu in da se tudi ohrani za leta in leta, ni zmirom lahka reč in potrebuje izvedenih mož, da pravo zadenejo in s kolikor mogoče majhnimi stroški.

V Trstu je inženir Šivic naredil obris in popis, kako bi se dale luže (bjarji) zboljšati za napajanje živine, to je, za napravo vodnjakov živinskih, in ta obris in popis je deželna vlada Kranjska poslala družbi kmetijski z naročilom, naj ljudem, ki nameravajo take vodnjake narediti in državne podpore zato prosijo, kaj pové o napravi po Šivicovem nasvetu. Družba kmetijska je vredništvu našega lista željo razodela, naj svoje bralce pozorne storí na to napravo, pa jim ob enem pové, da obris in natančen popis na ogled dobijo v pisarnici kmetijske družbe ali pa se jim tudi za par dni pošlje na dom.

Naj po vsem tem županom in drugim gospodarjem, ki mislijo bjar ali lužo zboljšati za vodnjak (kal), nekoliko povemo iz Šivicevega popisa.

Znano je — tako piše gosp. Šivic — da v taci krajih, kjer nimajo studenca ali druge tekoče vode, deževnico (kapnico) zbirajo za porabo. Deževnico za pi-jačo človeško zbirajo v kapnicah (cisternah), za napajanje živine in perilo pa v jamah, katere ne pregloboko skopljejo v zemlji; to imenujejo bjar ali lužo. — V takih lužah ali bjarjih nabrana deževnica je pa tem bolj nečista, čem več voda, katera se steka v to lužo, seboj poplavi blata in druge sodrge. Kedar tedaj de-žuje, taka luža ni nikoli čista. Čez nekoliko časa se

sicer omenjena nesnaga vsede na dno; ali kedar živina pit pride in po luži stopa, zopet vsa voda postane kalna in tem bolj nečedna, če jo živina še drugače onesnaži. Tem bolj pa je še nezdrava taka mlaka poleti ob suši, ko raznovrstne stvari v njej gnjiti začnó. Kraševci, pa tudi drugi gospodarji sicer pravijo, da živina tako lužo rada in še raje pije, ko drugo in da zdravju nikakor ne škoduje; al to je gotova zmota in žalostni dokazi te zmote so mnogovrstne živinske bolezni, posebno tiste, ki imajo v sprideni krvi svoj sedež in se navadno vrančni prisad ali sajevec imenujejo. Ne tajimo sicer, da tako razvajena živina izprva ne pije rada bistre studenčnice, al to le zato ne, ker jej je premrzla, in ni na-njo navajena.

Živino iz kapnic napajati pa ni lahko, ker vodo iz takih kapnic za napajanje živine kviško vleči bilo bi pretežavno zato, ker so kapnice za človeško pijačo vse drugače napravljene. Če tedaj gospodarji hočejo boljše vode za živino oskrbeti, ne ostaja jim nič družega kakor bjarje in luže popraviti, to je zboljšati.

Kako pa naj se te luže popravijo, kazal je Šivicev modél, ki ga je na ogled postavil v poslednji Tržaški razstavi. (Kon. prih.)

O zboljšanju planinskega gospodarstva.

Poročilo predstojnika podružnice Bohinjske Jan. Mesarja.

(Dalje in konec.)

Na mnogo strani je tedaj treba sirarju paznemu biti, da konečno more dati dobro blago iz rok. Zato skrbni sirar hoče imeti ne le visok hram (klet), da ima v njem različno toploto, katero méri z gorkomerom (termometrom) in dene sir ali niže bolj na hladno, ali više bolj na gorko, kakor je pravemu zorenju bolj pri-ležno, ampak on zahteva po okoliščinah tudi peč, s katero siru gorkoto po potrebi vravnati more, ter nikakor ni zadovoljen, da ima hram le kake luknje v steni, ampak tirja prava okna bolj nizka, ki se dobro zapró in spet odpró, da tako more svoje rejence enako škodljivih vetrov, kakor vročih solčnih žarkov varovati ter jim po potrebi dobrega zraka nakloniti. In kdo se bo čudil takim zahtevam, kdor vé, da pri preobilni gorkoti sir, posebno če je še pomanjkljivo stisnjen in je preveč siratke v njem ostalo, prehitro in presilno vrè, kar ga hudo kvišku in na strani žene, se znotraj zavolj razganjanja le bolj trga kakor pa pravilne luknjice dela, in tudi zunaj večkrat počí; med tem ko v kotlu pretrdo zapečen in še presilno stisnjen hleb nezadostno ali celó

od 7. zjutraj do opoldne ali še čez pri ognjišči sedi, sirniku podkurja ter ga suče zavolj bolj enakomernega gretja, da na zadnje kaka 2 funta mohonta vlovi.

Hitro so vsi previdni gospodarji spoznali, kako boren je njih planinski vžitek, ki bi bil lahko veliko bolji, ako bi jo zasukali na sirarstvo in sicer skupno tako, da se za veliko in malo planino osnujete posebni družbi; za to je, zlasti pri malem stanu, tudi upanje, da se, če bo kdo še zdatno naprej tiščal, vresniči, vsaj so že koj tisti dan, ko se jim je prednost sirarstva in osnova družbenega delovanja razlagala, prav veselo se v tako vredjeno družbo stopiti volili zraven gosp. Hugo Kronavetvogel-a iz Mekin tudi še naslednji gospodarji iz različnih vasi: Jože Prelesnik, župan iz Stranj, Valentin Sušnik iz Gozda, Janez Slavec, Matija Lenarčič, Matija Potočnik, Jože Jagodic, France Senožetnik, France Sušnik, Jože Spruk, Matevž Sušnik, Jože Bider, Janez Strovašnik, Šimen Remšak, Blaže Prelesnik, Jože Remšak, Lorenc Spruk in France Lanišek.

Naj nihče ne ugovarja, da za tako malo zmolzne živine, kakor je je na mali planini, namreč le kakih 50—60 krav, in za tako kratek čas od sv. Petra do sv. Jakoba ni vredno družbe napravljati. Če se ti vredno zdi za prav pičel vžitek na planini biti, bo pač še bolj vredno, ako se ti vžitek znatno povikša. In ravno sirarska družba bi marsikaj o tem, na kar, dragi prijatelj, svoje ugovore zastavljaš, in o čemur se zdaj pritožuješ, zboljšala. Ko bi namreč gospodarji videli, kako jim mleko po pravilnem sirarstvu veliko več nese, bi jih tudi bolj veselilo, mleka obilnejše pridelovati, skrbnejše bi tedaj gojili dobro travo, vzeli ali vsaj omejili prostost prešičem, za stran djali ovčjo pašo, namesti toliko jalovine, katere vzreja se pri navadni ceni živine vselej le slabše spleča, redili raji več zmolzne živine; namesto 50—60 bi bi bilo kmalo 100 in več zmolznic na planini; njim bi se planinska doba tudi podaljšala in se sploh nekako samo ob sebi povzdigovalo planinsko gospodarstvo, kar je povsod veseli nasledek sirarskih družeb. In tako bo gotovo tudi tukaj!

(Dalje prihodnjič.)

Kako iz bajaranj ali luž dobre vodnjake narediti.

Po navodu inženirja Šivica.

(Konec.)

Ker bi brez obrisa zadostoval tudi prav natančni popis naprave Šivicevega vodnjaka, obrisa pa naš list ne more natisniti, zato povemo gospodarjem našim le bistvo Šiviceve naprave in jih opozorujemo le na to, kar smo že rekli, da imenovani obris vsakdo lahko v pisarnici družbe kmetijske vidi ali ga na dom na ogled dobí proti temu, da ga po ogledu gotovo zopet družbi kmetijski nazaj pošlje.

Bistvo Šivicevega vodnjaka, kako naj se naredi iz kakega bajaranja ali luže, obstoji v tem, da se umazana deževnica skozi pesek čista odteka v bajaran, iz bajaranj pa zopet skozi cedilo (Filter) pelje po ventilih, ki se zapreti in odpreti dadó, v korito, ki je blizu bajaranja napravljeno; tako se živina zmirom s čisto vodo napajati more. Tako se pa ravno tista voda more za človeško pijačo rabiti, ako se pelje in preceja skozi oglje.

Gosp. Šivic misli, da je njegova naprava taka, da more vstrezati vsem potrebam; on pa tudi vé, da se jej bode marsikaj ugovarjalo, al da bode težko kdo kdaj kaj družega boljega nasvetoval.

Ugovor, da se tak vodnjak ne dá napraviti povsod, je res tehten; tudi Šivic to pripoznava tam, kjer bajaran globoko leži in kjer ni prostora, da bi se napravilo korito. Al pri napravi novih bajaranj se more lahko najti tak prostor, kjer se bo dal napraviti vodnjak po Šivicevem načrtu.

Ker so naprave vodnjakov za živino in ljudi v taci krajih, kjer vode manjka, neobhodno potrebne za živež in zdravje živine pa tudi ljudi, zato se mora hvaležno priznati dobrota, ki jo ministerstvo kmetijstva po denarnih podporah deli takim krajem. In subvencijski odbor družbe kmetijske Kranjske je ravnokar zopet čez 100 gl. razdelil take podpore nekaterim občinam, ki so za to prosile.

Al s tem, da občina čuti potrebo vodnjaka, in da tudi nekoliko denarne podpore dobí za to, ni že dober vodnjak gotov in tak, ki bode ostal za zmirom; — tū je treba dobrega prevdarka izvedenih ljudi, kako naj se napravi vodnjak, da bode dober in stanovit. Zato naj občine ne prezirajo tega našega nasveta in skusijo na ogled dobiti Šivicev načrt ter ga presoditi po svojih okoliščinah, kajti to je gotovo, da po enem kopitu se ne dá vodnjak povsod narediti. Če najdejo, da jim Šiviceva naprava ne vstreza, no, potem z ogledom njegovega načrta niso nič na škodi, prižgali so si pa vendar luč, kako naj ga drugače naredijo, da jim bode vstrezal.

Novi Kranjski panj

po Dzierzonovi osnovi.

Spisuje Luka Porenta, župnik in čebelar v Bohinji.

IV.

(Dalje.)

Kakošnih panjev čebele tedaj skupaj gredó?

Naravnost rečem: vseh; — samo prav moraš narediti, in nove Kranjske panjeve moraš imeti.

Ta je pa vendar-le bôsa, si utegne marsikateri čebelar misliti, toraj je treba to reč malo bolje pojasniti.

a) Rekel sem, da imamo panjeve, kateri dobre rodovitne matice imajo. Da čebele taci panjev skupaj gredó, to vsak čebelar dobro vé.

b) Tudi čebele taci panjev, kateri še vsi imajo deviške ali neobhojene matice, se skupaj vzamejo. Tako, na priliko, če se ti dva družica ali pa en družec in en tretjič skupaj vsedeta, kedar rojita, ali pa če sam nalašč taka dva roja skupaj v en panj deneš, se bodo čebele prav lepo med sabo porazumele, in imel boš en močan roj namesti dveh slabih.

c) Čebele tistih panjev, ki nič matice nimajo, vsak panj rad vzame. Tako brez skrbi kacega izrojenka, ki je pri plemenjenji matico zgubil, na kacega močnega prveca ali družca navezneš ali tako imenovano „pustoto“ narediš, čebele bodo med sabo dobre prijateljice, in pridneje bodo skupaj delovale. Če imaš vendar dzierzonzirane panjeve, ti pustot ni treba delati, ampak naredi tako-le: Vzemi iz izrojenka, kateri ti je pri plemenjenji ob matico prišel, satove in pa čebele, ki na njih sedé, in daj vse skupaj enemu bolj slabemu, pa že obhojenemu družcu ali tretjiču, ali če hočeš, tudi vsakemu nekaj; tako boš imel sicer en panj brez matice manj, pa si boš enega ali dva druga reveža zboljšal, in ne boš nič na škodi; pri tem si pa tudi lahko še precej praznega satja za škatlje pridobiš, na vozu pa za en panj prostora, ako čebele v ajdovo pašo pošiljaš; saj dobro veš, da ti pustota na vozu za dva panjeva prostora vzame.